

Visie
Migratie en integratie Münster

Visie „Migration und Integration Münster“

Penvoerder: *Koordinierungsstelle für Migration und Interkulturelle Angelegenheiten* in samenwerking met de *Ausländerbeirat* van de Stadt Münster

Begeleiding en redactie:

Institut für Geographie der WWU Münster

Prof. Dr. P. Reuber

Dipl.-Geogr. S. Hussein

Dipl.-Geogr. V. Jörg

Münster 2008

Copyright Stadt Münster

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Begripsomschrijving: immigranten, migranten, mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis c.q. niet-Duitse achtergrond.....	3
3	Het begrip integratie	4
4	Grondbeginselen	5
5	Succesfactoren voor integratiebeleid	6
5.1	Integratie als overkoepelende taak voor de hele gemeente, onder supervisie van de politieke leiding	6
5.2	Strategische sturing	6
5.3	Inventarisatie en monitoring	7
5.4	Interculturele toegankelijkheid van gemeentelijke voorzieningen.....	8
5.5	Interne en externe netwerkvorming	9
5.6	Burgerparticipatie.....	9
5.7	Politieke participatie	9
5.8	Wijkgerichte aanpak.....	9
6	Hoofddoelstellingen voor integratie in Münster.....	9
6.1	Overkoepelende hoofddoelstellingen voor alle beleidsterreinen	10
6.2	Juridisch advies en begeleiding in het kader van integratie	11
6.3	Taal en onderwijs	11
6.4	Economie en werk.....	12
6.5	Wonen en stedelijke ontwikkeling	12
6.6	Jeugdhulpverlening en maatschappelijke dienstverlening.....	13
6.7	Gezondheidszorg.....	14
6.8	Ontwikkeling en scholing van medewerkers	15
6.9	Cultuur en sport.....	15
6.10	PR en voorlichting	16
	Bijlage: Gesprekspartners en deelnemers aan bijeenkomsten	16

1 Inleiding

Van de bijna 82 miljoen inwoners die Duitsland telt, hebben 15,3 miljoen mensen een niet-Duitse achtergrond. Dat komt neer op 19 procent van de totale bevolking, 10 procent van deze groep heeft een Duits paspoort. Deze cijfers tonen aan dat Duitsland tot de immigratielanden moet worden gerekend, de pluriforme samenleving die daar het gevolg van is vraagt om specifiek beleid. Zeker ook gezien de demografische ontwikkeling en de groeiende internationale concurrentiestrijd is het van belang dat nieuwkomers eveneens actief en productief aan het maatschappelijke leven deelnemen. Drie concrete stappen in deze richting zijn de vorming van een ministerie voor Integratie in de deelstaat Noordrijn-Westfalen, de goedkeuring van de immigratiewet in 2005 en de presentatie van de *Federale integratienota* in juli 2007.

Met name de *Federale integratienota* benadrukt de rol van de gemeenten in het integratieproces, daar krijgt integratie als het goed is namelijk praktisch en dagelijks vorm. Vandaar ook dat de *Federale integratienota* zich uitspreekt voor gemeentebrede strategieën, die op specifieke onderdelen aan de lokale omstandigheden kunnen worden aangepast (zie blz. 11 van de samenvatting van de *Federale integratienota (NIP Kurzfassung)*). Voor u ligt de *Integratievisie Münster*, die laat zien dat ook Münster de hierboven genoemde aanbeveling ter harte neemt. Münster is niet voor niets de stad van de Vrede van Westfalen, het behoud van de sociale rust in de samenleving is van oudsher een van de speerpunten van het gemeentelijk beleid.

Al in 2004 zijn in de *Integrale ontwerpnoot voor stedelijke ontwikkeling en city marketing* doelstellingen opgenomen ten aanzien van integratie en sociaal evenwicht in de stedelijke samenleving. Deze notitie vormde samen met het Agenda-21-proces en de toekomstconferentie 'Immigratie in Münster – samenleven met verschillende culturen', die eind 2005 onder regie van de *Ausländerbeirat* (gemeentelijk adviescollege van en voor buitenlanders) Münster plaatsvond, het vertrekpunt voor de ontwikkeling van de *Integratievisie Münster*.

Ter bevordering van de beleidsontwikkeling en –uitvoering op dit vlak, juist ook gezien de ontwikkelingen op nationaal niveau, heeft de burgemeester van Münster zich tijdens de projectconferentie 'Immigratiewet' uitgesproken voor de ontwikkeling van een visiedocument voor gebruik door de overheid. Münster profileert zich naar buiten toe als 'stad van de wetenschap en joie de vivre', beide aspecten komen als specifieke aandachtspunten in het visiedocument terug.

Het doel is om Münster op basis van de principes 'acceptatie in de praktijk' en 'gelijke kansen voor IEDEREEN' verder te ontwikkelen tot een internationaal georiënteerde stad. Aandacht voor de mensenrechten en handhaving van de sociale rust gelden daarbij als de voornaamste beleidsspeerpunten, die ervoor moeten zorgen dat de stad ook op de lange termijn voor al haar inwoners leefbaar en dus aantrekkelijk blijft. Het principe 'tolerantie door dialoog' is een belangrijke premisse voor deze ontwikkelingsrichting geweest. Integratie is een gemeenschappelijke opgave van de hele stad – dus van burgers en bestuur. Dit uitgangspunt maakt een totaalvisie op het integratievraagstuk voor Münster noodzakelijk, waarin alle betrokken beleidsterreinen worden meegenomen – van stedelijke ontwikkeling, onderwijs, werkgelegenheid, sociale zaken, wonen en de mogelijkheid om in veiligheid en vrijheid het eigen leven vorm te geven tot recreatie. Deze totaalvisie vormt het gezamenlijke en normerende beleidskader voor alle betrokkenen en geldt daarmee als de gemeenschappelijke basis voor alle taken van het gemeentelijke integratiebeleid. Dit draagt bij aan een effectievere sturing, en dus aan de verbetering van het beleid. Bovendien moet de integratiegedachte dankzij dit visiedocument in de toekomst tot een vanzelfsprekend en diep verankerd besef in de samenleving worden.

De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de *Integratievisie Münster* lag intern bij het coördinatiepunt voor Aussiedler-,¹ asiel- en vluchtelingenaangelegenheden. Gedurende het projectproces is dankbaar gebruik gemaakt van de ervaring en doelstellingen van de diverse gemeentelijke diensten en andere organisaties. Daarenboven is de *Ausländerbeirat* vanwege de daarin aanwezige specifieke kennis en deskundigheid in een vroeg stadium bij het proces betrokken. Dit adviesorgaan heeft het proces steeds weer met waardevolle impulsen gevoed en zo een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de beleidsvisie geleverd. Ten slotte zijn de hoofddoelstellingen geformuleerd, en wel in samenspraak met alle belanghebbenden op dit gebied – zoals de diverse geloofsgemeenschappen, de woningbouwcorporaties, verenigingen en migrantenorganisaties, politieke vertegenwoordigers, particuliere welzijnsorganisaties, de politie, de ouderenraad van Münster en vluchtelingenorganisaties. In dit kader is tevens nadrukkelijk de dialoog met de bevolking gezocht.²

Wij spreken op deze plaats de wens uit dat de *Integratievisie Münster* niet enkel als leidraad zal dienen voor de gemeentelijke beleidsontwikkeling en -uitvoering en het praktische samenleven in Münster, maar bovendien een navolgenswaardige voorbeeldfunctie mag krijgen!

2 Begripsomschrijving: immigranten, migranten, mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis c.q. een niet-Duitse achtergrond

Voor het lokale integratiebeleid is het van belang om de diverse doelgroepen exact te definiëren en daarnaast een goed beeld te hebben van de getalsmatige (kwantitatieve) veranderingen binnen de betreffende bevolkingsgroepen (de populatie).

De juridische status van iemand bepaalt bijvoorbeeld of hij of zij al dan niet recht heeft op praktische c.q. financiële ondersteuning in het kader van zijn of haar integratie. De ambtelijke en politieke leiding van de gemeente Münster hebben echter bepaald dat mensen, los van hun verblijfsduur en –status, altijd een beroep moeten kunnen doen op ondersteuning bij hun integratie. Want op lokaal niveau zal het uitsluiten van bepaalde bevolkingsgroepen in de praktijk op de lange termijn altijd leiden tot frictie met het beginsel 'gelijke kansen voor iedereen' en daarmee tot sociale problemen. Dat moet voorkomen worden.

De groep mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis c.q. een niet-Duitse achtergrond bestaat uit mensen die zelf als migrant naar Duitsland zijn gekomen maar ook hun kinderen, de zogeheten tweede generatie. Een aantal begrippen wordt in het onderstaande classificatieschema nader omschreven (het begrip immigrant wordt daarbij als synoniem voor het begrip migrant gebruikt).

Tot de groep migranten met een persoonlijke migratiegeschiedenis behoren:

- "alle personen met een buitenlandse nationaliteit, los van het feit of ze in het buitenland dan wel in Duitsland zijn geboren;

¹ Aussiedler c.q. Spätaussiedler zijn emigranten van Duitse afkomst uit Oost-Europa.

² Het proces van visieontwikkeling is extern begeleid (gespreksleiding, voorbereiding, evaluatie en eindredactie) door prof. dr. Paul Reuber, in samenwerking met drs. Shadia Hussein en drs. Verena Jörg van het Instituut voor geografie van de Westfälische Wilhelms-Universität in Münster.

- *Spätaussiedler* en hun nakomelingen: het betreft hier *Aussiedler* die tegenwoordig hoofdzakelijk afkomstig zijn uit de nu zelfstandige republieken van de voormalige Sovjet-Unie en die volgens art. 116, lid 1 van de grondwet Duits zijn. Zij worden zowel door het brede publiek als door de overheid beschouwd als een migrantengroep als alle anderen. Dat is in zoverre begrijpelijk omdat hun immigratieachtergrond, hun huidige situatie en hun integratieproblemen niet fundamenteel anders zijn dan die van de buitenlandse migranten. Omdat in het bevolkingsregister niet wordt geregistreerd of iemand al dan niet de status van *Aussiedler* heeft, worden *Spätaussiedler* aan de hand van specifieke kenmerken geïdentificeerd.
- Buitenlanders met een Duits paspoort: de persoonlijke migratiegeschiedenis blijft ook na het verkrijgen van het Duitse staatsburgerschap voortbestaan. Het kenmerk 'vroegere nationaliteit' behoort echter niet tot de gegevens die in de GBA worden geregistreerd. Om desondanks een inschatting van de omvang van deze migrantengroep te kunnen maken, worden alle Duitsers die in een ander land zijn geboren als 'Duits staatsburger' aangemerkt. Dat de betreffende cijfers nooit helemaal exact kunnen worden vastgesteld dient daarbij voor lief te worden genomen (zoals in het geval van Duitsers die 'toevallig' elders geboren zijn en allochtonen met een Duits paspoort, die ook in Duitsland zijn geboren);
- Kinderen van migrantenouders: Omdat ook de volgende generaties nog door de normen en waarden van het land van oorsprong van hun (groot)ouders worden beïnvloed, worden alle kinderen van migranten (allochtonen, *Spätaussiedler*, buitenlanders met een Duits paspoort) tot de bevolkingsgroep met een persoonlijke migratiegeschiedenis gerekend. Dat geldt eveneens voor de sinds begin 2000 geboren kinderen van buitenlandse ouders die op grond van het principe 'ius soli' de Duitse nationaliteit bezitten. Kinderen uit binationale huwelijken worden, voor zover een van de ouders geen persoonlijke migratiegeschiedenis heeft, niet tot deze categorie gerekend. Dit omdat er bij hen niet automatisch van kan worden uitgegaan dat de cultuur van het land van oorsprong de grootste invloed op hen heeft." (Wiesbadens classificatieschema d.d. 31-12-2003. Bron: Dienst voor verkiezingen, statistiek en onderzoek van de gemeente Wiesbaden, beoordelingsprocedure op basis van de gegevens zoals opgenomen in de gemeentelijke basisadministratie).

Het kwantitatieve verschil tussen 'buitenlanders' en 'mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis' is op gemeentelijk niveau doorgaans aanzienlijk.

3 Het begrip integratie

De kwalificaties 'stad van de Vrede van Westfalen' en 'stad van de wetenschap en joie de vivre' vormen de kern van het zelfbeeld van de stad Münster. Hierin ligt in feite al besloten dat de integratie van mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis in de lokale samenleving een belangrijke plaats inneemt. Integratie betekent dat er sprake is van gelijkwaardige participatie over de hele breedte van de samenleving. Nieuwkomers én oudkomers moeten de mogelijkheid hebben om op gelijkwaardige basis aan het economische, sociale, culturele en politieke leven deel te nemen, zonder dat zij daarvoor hun oorspronkelijke gewoontes en tradities hoeven op te geven. In dat kader moet bovendien specifiek rekening worden gehouden met de verschillende levenssituaties en behoeften van mannen en vrouwen. Integratie is een tweezijdig proces: enerzijds wordt van nieuwkomers verwacht dat zij bereid zijn te integreren, anderzijds moet de lokale samenleving die integratie mogelijk maken. Dit is een opgave van de samenleving als geheel. "Integratie kan niet maar zo van bovenaf worden opgelegd [...] [en] vereist dat alle betrokkenen zich hiervoor inzetten, dus zowel de overheid alsook de samenleving, die uit mensen met én zonder persoonlijke migratiegeschiedenis bestaat" (zie blz. 1 van de samenvatting van de

Federale integratienota). Integratie is dan ook geen statische eindtoestand maar een voortdurend onderhandelingsproces tussen nieuwkomers en de bestaande bevolking, zodat de basis vanwaaruit deze onderhandelingen gevoerd worden eveneens steeds aan verandering onderhevig is. Het welslagen hiervan vraagt openheid, respect en de acceptatie van uiteenlopende levensstijlen. Een geslaagd integratieproces kan alleen tot stand komen als de oorspronkelijke bevolking bereid is om voorwaarden te creëren die het voor nieuwkomers mogelijk maken in Münster te aarden. Tegelijkertijd wordt daarom van de nieuwkomers verwacht dat zij daadwerkelijk gebruik maken van de diverse mogelijkheden die zij aangeboden krijgen om naar beste kunnen in de samenleving te participeren. Uiteindelijk gaat het er om dat mensen niet op de eerste plaats op basis van hun etnische achtergrond maar op basis van hun individuele kwaliteiten en mogelijkheden worden gezien. Vanuit dat oogpunt wil de gemeente Münster een stedelijk klimaat creëren waarin plaats is voor diverse – ook nieuwe en onbekende – leefwijzen, en pluriformiteit op een breed draagvlak kan rekenen.

Hartmut Esser³ onderscheidt vier verschillende dimensies in het sociale integratieproces, die door de gemeente Münster zijn overgenomen:

- "Culturatie" beschrijft de noodzakelijke kennis en vaardigheden om aan het maatschappelijke leven deel te kunnen nemen. Dit impliceert dat nieuwkomers naast het leren van de Duitse taal ook bepaalde regels en gedrag/omgangsvormen moeten leren. Het niet beschikken over deze cultuurgebonden kennis en ervaring bemoeilijkt de omgang en communicatie met de autochtone bevolking;
- "Positionering", hiermee wordt de gelijkwaardige toegang tot maatschappelijke posities op cruciale maatschappelijke terreinen bedoeld zoals de woningmarkt, het onderwijs, de arbeidsmarkt en het rechtssysteem;
- "Interactie" duidt op de deelname aan het sociale leven. Indicatoren hiervoor zijn onder meer het aangaan van (interetnische) sociale relaties, het lidmaatschap van verenigingen maar ook gemengde (etnisch en/of cultureel) huwelijken;
- "Identificatie" doelt op de mentale en emotionele verbondenheid van mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis met het land van aankomst, de maatschappij waar zij in terecht zijn gekomen en waarin zij een nieuw bestaan moeten opbouwen.

4 Grondbeginselen

Integratie vereist een permanent onderhandelingsproces over de regels voor het samenleven in een gemeenschap. Dat proces moet gebaseerd zijn op dialoog, toenadering en wederzijds begrip. De basis daarvan ligt vast in de grondwet. Hierin zijn onder andere de mensenrechten, de democratie als staatsvorm, het leven in vrijheid en de gelijkwaardigheid van man en vrouw vastgelegd. Dit kader is een gegeven maar alle overige regels met betrekking tot het samenleven moeten steeds opnieuw in onderling overleg worden bepaald. Dat betekent dat de structuren van het migratieland op nationaal, regionaal en lokaal niveau mogelijkheden voor aanpassing en verandering moeten bieden.

Als noodzakelijke voorwaarde voor integratie geldt enerzijds dat de samenleving in het migratieland de nieuwkomers moet accepteren, waarbij tevens resoluut moet worden opgetreden tegen discriminatie en racisme. Anderzijds moeten de migranten evenzeer de bereidheid tonen zich in te stellen op het leven in het nieuwe land, wat ook van hen de nodige aanpassing vergt.

³ Zie Esser, H. (1980): Aspekte der Wanderungssoziologie. Assimilation und Integration von Wandern, ethnischen Gruppen und Minderheiten eine handlungstheoretische Analyse. Darmstadt. Esser, H. (2001): Integration und das Problem der multikulturellen Gesellschaft. In: Mehrländer, U. / Schultze, G. (Hrsg.): Einwanderungsland Deutschland.

De sociaal-culturele diversiteit van de samenleving moet door al haar bewoners worden erkend. Dat betekent ook dat rekening moet worden gehouden met de heterogeniteit en de daarmee gepaard gaande uiteenlopende behoeften van zowel de oorspronkelijke bewoners als van de nieuwkomers. De individuele mens staat hier centraal.

Bij de integratie van nieuwkomers in de bestaande samenleving wordt niet uitgegaan van vermeende tekortkomingen, maar ligt het accent juist op de individuele mogelijkheden, talenten en inzet van de betrokkenen. Het gaat erom dit potentieel te onderkennen en te benutten voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.

Integratie is een taak voor de samenleving als geheel. Een actieve burgermaatschappij waarin mensen niet terugschrikken voor verantwoordelijkheden en op eigen initiatief handelen en dingen uitproberen, is in dit kader even belangrijk als de betrokkenheid en ondersteuning van een actieve overheid. Integratie is daarmee dus ook een overkoepelende taak voor de hele samenleving en voor alle bestuurlijke niveaus. Terwijl de federale regering en de deelstaten de juridische randvoorwaarden voor het migratiebeleid scheppen, vindt integratie in de praktijk op lokaal niveau plaats. Dat brengt met zich mee dat op gemeentelijk niveau steeds opnieuw bekeken moet worden of beleid en praktijk nog wel op elkaar aansluiten: worden doelstellingen behaald en wat moet eventueel anders?

5 Succesfactoren voor integratiebeleid⁴

Het nu volgende hoofdstuk is in zijn geheel een verkorte weergave van het KGST-rapport.

5.1 Integratie als overkoepelende en gemeentebrede opgave, onder supervisie van de politieke leiding

Een belangrijke succesfactor voor het welslagen van integratiebeleid is de niet-vrijblijvende en ook persoonlijke betrokkenheid van politiek en bestuur, en dan vooral op het niveau van de beleidsbepalers en (politiek) verantwoordelijken. De integratietask raakt aan diverse levensgebieden inclusief het totaal van gemeentelijke diensten en overige organisaties binnen de gemeente. Dus is het ook niet meer dan logisch om de totale gemeentelijke dienstverlening te toetsen op het "integratiegehalte". Daarmee wordt integratie een overkoepelende gemeentelijke taak die het noodzakelijke (seks)specifieke doelgroepenbeleid van een gedeelde context voorziet. Om dit alles in goede banen te leiden moet het proces centraal worden aangestuurd. De procesleiding zorgt ervoor dat alle activiteiten en maatregelen – kostenbewust en gericht op succes – op de integratiedoelstellingen worden afgestemd.

5.2 Strategische sturing

- Voordat maatregelen worden ontwikkeld en uitgevoerd moet eerst de uitgangssituatie geanalyseerd worden;
- Doelen moeten concreet worden benoemd en met indicatoren/kencijfers gestaafd worden. Dit is noodzakelijk omdat anders niet kan worden getoetst in hoeverre de vooraf gestelde doelen zijn bereikt, ook kan anders geen afweging worden gemaakt tussen de verschillende voorgestelde maatregelen;
- Er moet een prioriteitenlijst van de diverse beleidsterreinen, doelstellingen en doelgroepen worden opgesteld. In het licht van de beperkte financiële ruimte moet rekening worden gehouden met het feit dat niet alle doelstellingen ineens kunnen worden behaald of alle problemen gelijktijdig kunnen worden opgelost;

⁴ Zie KGST-Bericht Nr. 7/2005 "Management kommunaler Integrationspolitik: Strategie und Organisation"

- Het bestaande takenpakket dient in het kader van de (nieuwe) beleidsdoelstellingen te worden getoetst en eventueel te worden aangepast;
- Er moet een afdeling planning en control in het leven worden geroepen die gericht gegevens verstrekt met betrekking tot de behaalde resultaten, effecten en gemaakte kosten, en zodoende de processturing ondersteunt. De beleidsprogramma's worden los van elkaar geëvalueerd zodat duidelijk wordt welke strategieën effectief zijn en welke niet;
- Denken en doen moeten proactief zijn;
- De diverse actoren vormen netwerken, dat wil zeggen dat ze gezamenlijk werken aan het formuleren en realiseren van beleidsdoelstellingen;
- In het algemeen geldt dat bij de analyse, beschrijving en planning van maatregelen/projecten rekening moet worden gehouden met seksespecifieke kenmerken en omstandigheden van de betreffende doelgroepen. Daarnaast moet in deze context ook de invloed van overige kenmerken - zoals leeftijd, sociale achtergrond en opleiding - op de leefsituatie van de persoon in kwestie worden meegenomen.

5.3 Inventarisatie en monitoring

Het bepalen van de strategie van het te voeren integratiebeleid begint met een analyse van de uitgangssituatie c.q. de historische ontwikkeling waarvan deze situatie het (voorlopige) resultaat is. In deze eerste inventarisatie moeten de volgende aspecten worden meegenomen: de sociale omstandigheden van de migranten, de demografische ontwikkeling, de bestaande hulp- en dienstverlening evenals het potentieel dat succesvolle integratie voor de samenleving als geheel heeft.

Er dient een gedifferentieerde inventarisatie / analyse van het aanwezige potentieel te worden gemaakt. Dit moet door onderzoek op kleine schaal (microniveau van de sociale leefomgeving) en per doelgroep in kaart wordt gebracht. De doelgroepen kunnen op basis van verschillende criteria worden samengesteld:

- nationaliteit (religie en etniciteit);
- geslacht;
- sociaaleconomische omstandigheden;
- leeftijd;
- woonomgeving;
- opleidingsniveau;
- sociale status enz.

Het bepalen van de uitgangssituatie gebeurt op basis van indicatoren of kencijfers, die eveneens van belang kunnen zijn voor het formuleren van de doelstellingen.

Integratie wordt aan de hand van de eerder genoemde vier dimensies 'gemeten':

- positionering;
- culturatie;
- interactie;
- identificatie.

Deze vier dimensies van integratie worden vervolgens in subcategorieën opgedeeld die van een beperkt aantal indicatoren worden voorzien. Deze systematiek dient de volgende doelen:

- analyse van de uitgangssituatie;
- doorlopende monitoring;

- grondslag voor planning en control (aanvullende gegevens m.b.t. de aangewende financiële middelen);
- evaluatie, het betreft hier de beoordeling van het langetermijnsucces van afzonderlijke projecten.

Het is de bedoeling dat in de toekomst het denken in kansen (potentieel), dat de grondslag voor het integratiebeleid vormt, ook in de diverse indicatoren terugkomt.

5.4 Interculturele toegankelijkheid van gemeentelijke voorzieningen

Het merendeel van de gemeentelijke voorzieningen, bijvoorbeeld alle zogeheten nutsvoorzieningen, valt onder de verantwoordelijkheid van gemeentelijke diensten c.q. nutsbedrijven. Dat deze voorzieningen ook daadwerkelijk voor alle inwoners toegankelijk zijn, is een kwestie van rechtvaardigheid en gelijke behandeling. Het principe dat gemeentelijke voorzieningen algemeen toegankelijk moeten zijn, komt voort uit de doelstelling dat mensen ongeacht hun etnische of culturele achtergrond gelijkwaardig gebruik moeten kunnen maken van de gemeentelijke diensten. De toegankelijkheid van deze voorzieningen is daarmee tegelijk een buitengewoon belangrijke factor voor de ontwikkeling van succesvol integratiebeleid. Bij de ontwikkeling van beleid gericht op het bevorderen van de interculturele toegankelijkheid van gemeentelijke voorzieningen moet daarom op vier parallelle niveaus worden ingestoken, namelijk op:

- Conceptioneel niveau: de interculturele toegankelijkheid van gemeentelijke voorzieningen moet een vast onderdeel binnen de totaalvisie op integratie zijn. Het betreft hier een gemeentebrede opgave, die als een rode draad door alle beleidsterreinen loopt en aldus integraal moet worden opgepakt. De producten, structuren en processen die in dit kader voor de diverse migrantengroepen worden ontwikkeld, moeten zo laagdrempelig mogelijk zijn.
- Institutioneel niveau: de interculturele toegankelijkheid van gemeentelijke voorzieningen maakt het tevens noodzakelijk dat op alle niveaus in de gemeentelijke organisatie ook mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis werkzaam zijn. Bovendien moet een 'internationale/interculturele houding' van medewerkers met het oog op een klantvriendelijke en kwalitatief hoogwaardige dienstverlening vanzelfsprekend worden/zijn. Door passende bijscholing dienen de interculturele vaardigheden van de medewerkers gericht te worden vergroot, waarbij nadrukkelijk recht moet worden gedaan aan de culturele diversiteit;
- Op het niveau van de woonomgeving: de mate van doeltreffendheid van gemeentelijke voorzieningen blijkt vooral in het dagelijks leven van de inwoners. Gemeentelijke diensten en voorzieningen moeten namelijk in de directe omgeving van de burgers zichtbaar aanwezig en toegankelijk zijn. In de praktijk betekent dat dus daar waar het leven van alledag zich afspeelt, op buurt- en gezinsniveau, binnen verenigingen, geloofsgemeenschappen en overige sociale netwerken. Een essentieel aspect van interculturele toegankelijkheid is daarom de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening aan burgers, de instellingen voor jeugd- en ouderenzorg, het brede aanbod van dienstverlening op het gebied van advies en voorlichting evenals opvang en verzorging, de onderwijsinstellingen enzovoorts. In de praktische dienstverlening moet daarom altijd ruimte en aandacht zijn voor de culturele achtergrond in de omgang met migranten;
- Instrumenteel niveau: het aspect interculturele toegankelijkheid is bovendien integraal onderdeel van de organisatiesturing en valt daarmee onder de directe verantwoordelijkheid van de ambtelijke en politieke leiding. Dit gegeven werkt zowel intern als extern door. Intern betekent dit dat de nieuwe sturingsinstrumenten – zoals einddoelstellingen, productbeschrijving, verslaglegging en verantwoording, controlling enzovoorts – ter bevordering van een internationale/interculturele

oriëntatie van de gemeentelijke organisatie en haar medewerkers worden ingezet. Extern heeft het gevolgen voor de samenwerking van de gemeente met externe partijen. Zo moeten de gemeentelijke integratiedoelstellingen worden doorvertaald naar de contracten die de gemeente met marktpartijen sluit.

5.5 Interne en externe netwerkvorming

Het feit dat de hoogste ambtelijke en politieke bestuurslaag wordt belast met de eindverantwoordelijkheid voor het gemeentelijke integratiebeleid vormt in combinatie met het samenbrengen van de betrokken interne en externe partijen een belangrijke succesfactor voor integratie. Coördinatorenoverleggen zorgen ervoor dat de betrokken afdelingen elkaar weten te vinden en gericht samenwerken; concrete projecten en maatregelen worden in beleidsprogramma's vastgelegd en de afdeling planning en control bewaakt de procesvoortgang en de begroting.

5.6 Burgerparticipatie

Zonder zelfredzaamheid en burgerparticipatie geen integratie. Burgers geven zelf actief mee vorm aan de gemeenschap. Het betreft hier mensen die verantwoordelijkheid durven te nemen en die zich ook voor anderen willen inzetten. De bereidheid van burgers actief in de samenleving te participeren is een indicator voor de mate van integratie in en identificatie met die samenleving. Dat geldt in gelijke mate voor de oorspronkelijke bevolking en de nieuwkomers. Een groot aantal migranten is al actief in verenigingen en belangenorganisaties. Deze organisaties leveren bepaalde diensten waarmee zij het door de gemeente gevoerde beleid ondersteunen en aanvullen.

5.7 Politieke participatie

Om een sterke politieke en maatschappelijke participatie van alle bevolkingsgroepen te kunnen waarborgen, is er behoefte aan adequate scholing van de bestaande politieke belangenorganisaties (Ausländerbeirat e.a.) voor de taken die ze vervullen.

5.8 Wijkgerichte aanpak

Integratie begint daar waar het dagelijks leven van de mensen zich afspeelt en waar ze hun sociale contacten hebben. Om die reden geldt de sociaal-ruimtelijke component eveneens als een succesfactor voor het gemeentelijke handelen.

De sociaal-ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving is mede bepalend voor de (seks)specifieke en culturele leefsituatie van alle inwoners. In het kader van de planning en sturing van het gemeentelijke voorzieningenaanbod, maar ook van de diensten en voorzieningen die door overige partijen worden geleverd, moet rekening worden gehouden met de concrete woonomgeving. Belangrijk is dat daarnaast ook de individuele kwaliteiten van de mensen, de sociale contacten en netwerken evenals de sociale voorzieningen op wijkniveau worden onderkend en gebruikt.

6 Hoofddoelstellingen voor integratie in Münster

De hieronder beschreven hoofddoelstellingen zijn het resultaat van een driejarig participatieproces waarin vertegenwoordigers van diverse groepen, overheidsdiensten en (belangen)organisaties die in Münster op het gebied van integratie actief zijn, gezamenlijk hebben gewerkt aan het formuleren van de onderstaande strategische integratiedoelstellingen. Concreet ging het hier om vertegenwoordigers van het coördinatiepunt voor *Aussiedler*-, asiel- en vluchtelingenangelegenheden, de *Ausländerbeirat*, diverse gemeentelijke diensten in Münster, geloofsgemeenschappen, belangenorganisaties van en voor migranten, woningbouwcorporaties, verenigingen, de

ouderenraad, politieke vertegenwoordigers, particuliere welzijnsorganisaties, vluchtelingenorganisaties en niet te vergeten burgers. Daarnaast zijn ook de resultaten van een aantal bijzondere projecten met betrekking tot de integratie van mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis in de samenleving van Münster van onschatbare waarde geweest voor de totstandkoming van de integratievisie en de bijbehorende doelstellingen. Het betreft hier onder meer de volgende projecten: de toekomstconferentie 2005, het INTERREG-project 'Migranten integreren!', de integrale beleidsvisie op stedelijke ontwikkeling en city marketing (ISM) en de Agenda-21. Het proces is in dit geval even opmerkelijk en uniek te noemen als het eindresultaat, want voor het eerst zijn alle hoofddoelstellingen voor integratie in Münster in één gemeenschappelijk gedragen visiedocument gebundeld.

Deze hoofddoelstellingen vormen het overkoepelende kader voor de integratiepraktijk en het integratiebeleid. Het zijn richtlijnen voor de gemeentepolitiek in Münster. Daarom kunnen en mogen ze niet al te specifiek zijn. In hun huidige vorm plaatsen ze de specifieke en zeer concrete acties die in het kader van het hierboven beschreven proces van interactieve beleidsontwikkeling zijn geformuleerd (zie bijlage) in een breder perspectief.

De hieronder beschreven hoofddoelstellingen vormen daarmee de basis voor het door de gemeente Münster te ontwikkelen en uit te voeren integratiebeleid, dat door de praktische integratie in de samenleving van Münster concreet vorm krijgt.

6.1 Overkoepelende hoofddoelstellingen voor alle beleidsterreinen

- Voorwaarde voor de succesvolle verdere ontwikkeling van de samenleving is dat iedereen, dus alle groepen in die samenleving, de ander(en) vanuit een open houding tegemoet treedt. Deze openheid vragen wij niet alleen van een ieder, we stimuleren haar ook;
- De Münsterse samenleving verweert zich resoluut – overal en altijd - tegen iedere vorm van stigmatisering en discriminatie van mensen met een niet-Duitse achtergrond;
- Wij streven ernaar het kenmerk 'gender' en de daaruit voortvloeiende individuele behoeften ook in de omgang met mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis over de hele linie meer centraal te stellen en hier dus ook meer rekening mee te houden.
- Münster moet als een levendige en tolerante stad verder worden ontwikkeld, als een stad waarin diverse stedelijke woonmilieus en nationaliteiten op een goede manier – dat wil zeggen zonder sociale conflicten – met elkaar samenleven (zie: 'Plan van aanpak demografische ontwikkeling');
- We willen de inzet van vrijwilligers op het gebied van integratie verder stimuleren en het rendement van hun werk vergroten, door hen actief te ondersteunen met professionele krachten en door het creëren van functies daarvoor;
- De buurt speelt een belangrijke rol bij de integratie van nieuwkomers. Daarom willen we de sociale infrastructuur in de diverse wijken actief bij het integratieproces betrekken. Samen met de bewoners – autochtoon en allochtoon – willen we gaan kijken hoe we de integratie ter plekke verder kunnen verbeteren en hoe we de betreffende voorzieningen meer tot een eenheid kunnen smeden;
- We kijken naar nieuwe perspectieven en werkwijzen om het integratieproces te stimuleren en zo goed mogelijk te laten verlopen. In dat kader ondersteunen we nieuwe projecten en programma's.

6.2 Juridisch advies en begeleiding in het kader van integratie

Hoofddoelstelling:

- We stellen ons ten doel alle mogelijkheden op het gebied van juridisch advies en begeleiding met het oog op de integratie van nieuwkomers zo goed mogelijk in kaart te brengen. Het gaat erom mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis, ongeacht hun verblijfsstatus, zo vroeg mogelijk maar ook zo lang en gedegen mogelijk met (juridisch) advies ter zijde te staan.

Subdoelstellingen:

- We willen mensen ook buiten de inburgeringscursussen verder begeleiden in alle aspecten van hun leven;
- We stellen ons ten doel in toenemende mate ook mensen met een onzekere verblijfsstatus bij hun integratie te begeleiden;
- De organisaties en instellingen die zich bezighouden met de juridische aspecten van integratie moeten in de toekomst beter met elkaar samenwerken (netwerkvorming).

6.3 Taal en onderwijs

Hoofddoelstelling:

- We stimuleren de talenten en kwaliteiten van mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis. Met dat doel bieden wij hen een breed scholings- en ontwikkelingsaanbod op het vlak van taal, onderwijs en voorbereiding op de arbeidsmarkt. Voor alle leeftijdscategorieën - van peuters tot volwassenen - worden stimuleringsprogramma's ontwikkeld en uitgevoerd.

Subdoelstellingen:

- Een goede beheersing van de Duitse taal vormt de basis voor de succesvolle integratie van nieuwkomers in de samenleving. Daarom zetten we sterk in op cursussen en andere programma's waarin mensen de Duitse taal leren;
- Het stimuleren van het leren van de Duitse taal geldt niet alleen als speerpunt voor de integratie van nieuwkomers. We focussen daarbij meer dan tot nog toe op ouderen en vrouwen;
- De moedertaal heeft een belangrijke voorwaardenscheppende functie: het is de eerste taal die wordt geleerd en die de basis legt voor het vermogen om taal te leren. De moedertaal geldt daarom als het fundament waar de Duitse taal op voort kan bouwen, zowel de eerste als de tweede taal moeten daarom worden onderhouden;
- We stellen ons nadrukkelijk ten doel in het kader van het taalonderwijs van zowel de moedertaal alsook de Duitse taal, de inzet van vrijwilligers en particuliere initiatieven op dit vlak duidelijker te erkennen en te ondersteunen;
- We zetten in op een betere integratie van allochtone kinderen en jongeren in het reguliere onderwijssysteem;
- Om de toegankelijkheid van het onderwijs te vergroten, zorgen wij er versneld voor dat mensen in diverse talen informatie en advies kunnen inwinnen over scholingsmogelijkheden;
- We stimuleren meertaligheid en interculturaliteit in het onderwijs.

6.4 Economie en werk

Hoofddoelstelling:

- We willen de talenten en kwaliteiten van mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis beter in kaart brengen, individueel stimuleren en duidelijker de link naar de arbeidsmarkt leggen.

Subdoelstellingen werk:

- We streven naar verdere uitbreiding van het doelgroepenbeleid om de integratie op de arbeidsmarkt te vergemakkelijken. In dit kader zal in het bijzonder aandacht worden geschonken aan vrouwen en jongeren;
- We verplichten ons om meer mensen met een persoonlijke migratiegeschiedenis aan een baan te helpen;
- We stellen ons ten doel een stimuleringsprijs 'Interculturaliteit op de werkvloer' te ontwikkelen en in Münster bekendheid te laten krijgen.

Subdoelstellingen economie:

- We hebben ons ten doel gesteld 'competentieprofielen' te ontwikkelen voor inburgeraars die diploma's hebben die in Duitsland niet officieel worden erkend, waardoor deze groep gemakkelijker toegang tot de arbeidsmarkt moet krijgen;
- We willen het ondernemerschap onder migranten stimuleren. Daarnaast willen we buitenlandse bedrijven aanzetten tot het aangaan van een duaal opleidingstraject;
- Buitenlandse markten moeten door bedrijven van buitenlanders met behulp van gerichte acquisitie worden ontsloten;
- We willen de dienstverlening aan buitenlandse werknemers, wetenschappers en bedrijven dusdanig vormgeven dat Münster ten opzichte van andere steden duidelijke concurrentievoordelen heeft.

6.5 Wonen en stedelijke ontwikkeling

Hoofddoelstellingen:

- Het doel is een evenwichtige en uit eigen beweging tot stand gekomen bewonersmix in de verschillende wijken in de stad te bevorderen. Op deze wijze willen we de sociale buitensluiting van bevolkingsgroepen actief tegengaan;
- We willen gelijke kansen op de woningmarkt creëren en discriminatie vermijden.

Subdoelstellingen:

- In de afzonderlijke stadsdelen moeten de openbare ruimte, de naaste woonomgeving, buurten en nabuurschap als een samenhangend geheel worden beschouwd. Samen vormen deze losse componenten de leefwereld van de bewoners. Met het oog op een succesvolle integratie van de bewoners in het stadsdeel moet de kwaliteit van deze componenten daarom vanuit die eenheidsgedachte worden gestimuleerd en verder ontwikkeld.
- Het doel is de sociale samenhang in de wijken te verbeteren, laagdrempelige en toegankelijke ontmoetingsplaatsen voor allochtonen en autochtonen te creëren, zodat mensen niet alleen naast maar ook met elkaar leven;

- Alle bewoners moeten binnen het kader van de wettelijke mogelijkheden van burgerparticipatie en inspraakprocedures invloed kunnen uitoefenen op de inrichting van hun directe woonomgeving;
- We willen de spreiding van migranten over de stad stimuleren. Tegelijkertijd willen we echter evengoed onze waardering laten blijken voor die stadsdelen, waar veel migranten wonen. Die waardering zullen we daarom duidelijk naar de bewoners communiceren;
- We willen migranten extra ondersteuning bieden bij het zoeken naar woonruimte;
- We willen aan alle migrantengroepen integratiecoaches koppelen, die hen wegwijs maken in de samenleving;
- Mensen met een laag inkomen moeten ook buiten de zogeheten aandachtswijken gepaste woonruimte kunnen vinden. In dit kader willen we ook de bereidheid van woningbouwcorporaties stimuleren om blijvend in de bouw van betaalbare woningen te investeren;
- In het kader van de specifieke behoeften van migranten zetten we in op een meer gezins- en kindvriendelijke stadsontwikkeling. Tegelijkertijd moet de stad ook voor ouderen aantrekkelijk blijven en daarom investeren we gericht in specifieke voorzieningen gericht op ouderen;
- Het is de bedoeling de plannen voor de opvang van vluchtelingen in de stad uit te breiden, zodat de integratie van vluchtelingen op wijkniveau wordt versoepeld;
- Met betrekking tot de integratie en de specifieke behoeften van migranten willen we de samenwerking tussen de gemeente Münster en de diverse partijen op de woningmarkt intensiveren;
- Ook gaan we speciaal op migranten gericht voorlichtingsmateriaal en adviespunten ontwikkelen, waar ze in diverse talen gericht informatie krijgen over afvalreductie, recycling, afvalscheiding en de gescheiden inzameling van afval;
- We willen dat er bij de stedelijke ontwikkeling rekening wordt gehouden met de behoeften van nieuwkomers en de huidige bevolking.

6.6 Jeugdhulpverlening en maatschappelijke dienstverlening

Hoofddoelstelling:

- We willen het aanbod van hulpverlenings- en stimuleringsmaatregelen vanuit professionele organisaties en door vrijwilligers vraaggericht verder ontwikkelen. Daarbij dient expliciet rekening te worden gehouden met de leeftijdsgebonden, cultuurgebonden en seksespecifieke behoeften van de verschillende doelgroepen. Op deze wijze willen we de gelijkwaardige participatie van EEN IEDER op alle maatschappelijke terreinen stimuleren en conflictsituaties tegengaan.

Subdoelstellingen:

- Bijzondere stimuleringsmaatregelen met betrekking tot interculturele opvoeding en onderwijs worden daarom al in de eerste groepen van het basisonderwijs (kleuters) ingevoerd. Het gaat erom dat kinderen van jongs af aan gemeenschappelijke waarden meekrijgen, zoals tolerantie ten opzichte van mensen met een andere culturele achtergrond en andere levensbeschouwingen;
- Met betrekking tot het voorzieningenaanbod voor kinderen en jongeren geldt dat sterker dan tot nog toe moet worden ingezet op de ontwikkeling van een aanbod dat

recht doet aan de verschillende culturele, religieuze en etnische behoeften van de doelgroep(en);

- We willen jongeren vanuit een sociaalpedagogische invalshoek en door een gericht scholingsaanbod extra ondersteuning bieden bij het vinden van werk, een passende stageplek of een plaats als leerling bij een werkgever, die leerlingen in zijn bedrijf opleidt (dual systeem in Duitsland);
- Aangezien vluchtelingen met specifieke problemen en uitdagingen te kampen hebben, willen we meer mogelijkheden creëren om deze problemen aan te pakken. In dat kader zullen we in het bijzonder naar de specifieke behoeften van de categorie minderjarige vluchtelingen kijken;
- We willen een betere samenhang creëren tussen het dienstverleningsaanbod van de diverse instellingen en organisaties op het gebied van de kinder- en jeugdhulpverlening, en het aanbod in zijn geheel transparanter maken voor burgers;
- In het kader van het vergroten van IEDERS interculturele competentie willen we alle activiteiten en initiatieven evenals de vrijwillige inzet van mensen voor belangenorganisaties van en voor migranten ondersteunen. We streven dan ook naar uitbreiding van het betreffende voorzieningenaanbod in de directe woonomgeving;
- We zetten in op het vergroten van de interculturele toegankelijkheid van het welzijnswerk en de sociale hulpverlening. Om die reden willen we zowel voor kinderen en jongeren alsook voor volwassenen en ouderen interculturele ontmoetingsplaatsen creëren;
- We stimuleren de werving van en het werken met interculturele bruggenbouwers uit de diverse herkomstlanden;
- We willen talent stimuleren, waarbij we rekening houden met de individuele mogelijkheden en beperkingen van mensen. Verder willen we de instrumenten die ons ter beschikking staan inzetten om de groeiende armoede te bestrijden;
- De bescherming van het gezin, en meer in het bijzonder van kinderen en jongeren, beschouwen we als een beleidspeerpunt.

6.7 Gezondheidszorg

Hoofddoelstelling:

- We willen een voor iedereen gelijkwaardig toegankelijke gezondheidszorg verwezenlijken, met een passend dienstenpakket op het gebied van preventie, voorlichting en advisering evenals verzorging en begeleiding.

Subdoelstellingen:

- We stellen ons ten doel de gezondheidszorg, ouderenzorg en stervensbegeleiding met inachtneming van de in de samenleving aanwezige culturele verschillen vorm te geven;
- Voortaan moeten voorlichtingsactiviteiten en informatiemateriaal met het doel een gezonde leefstijl, preventie en/of het leren omgaan met een bepaalde ziekte of een handicap te bevorderen in sterkere mate meertalig worden aangeboden, worden afgestemd op migranten en sterker dan tot nog toe op kinderen en jongeren worden toegesneden;
- We zetten extra in op huisbezoeken door GGD-medewerkers, die de situatie en zorgbehoefte van de mensen inventariseren en zorgen dat zij de passende zorg krijgen;

- We willen een beter overzicht van het bestaande zorgaanbod en de diverse zorgaanbieders creëren en een betere onderlinge samenwerking en uitwisseling verwezenlijken. In dat kader zullen we in sterkere mate wijkgericht te werk gaan. Over de gehele linie genomen moet naar buiten toe – naar de potentiële gebruikers – beter worden gecommuniceerd welke mogelijkheden er allemaal zijn;
- Het doel is migranten van meet af aan meer bij de planning en uitvoering van projecten op het gebied van gezondheidszorg te betrekken;
- We willen dat uitgevoerde en positief geëvalueerde projecten worden voortgezet, dat de daartoe benodigde financiële middelen gegarandeerd worden en dat best practices ook in andere stadsdelen ingang vinden.

6.8 Ontwikkeling en scholing van medewerkers

Hoofddoelstelling:

- We stellen ons ten doel de gelijkwaardige deelname aan en integratie van alle mensen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs te verwezenlijken. Daartoe willen we onder meer maatregelen ter bevordering van de interculturele competentie van medewerkers gaan financieren en uitvoeren.

Subdoelstellingen:

- We willen dat het aandeel medewerkers met een persoonlijke migratieachtergrond in de gemeentelijke organisatie groeit;
- We beogen de interculturele oriëntatie en competentie binnen de gemeentelijke organisatie door permanente en verplichte bijscholingsactiviteiten te vergroten;
- Binnen de gemeentelijke organisatie moeten meer mogelijkheden worden gecreëerd voor de uitwisseling van kennis over interculturele competentie, migratie en integratie. Dit met het doel dat medewerkers die binnen de verschillende beleidsterreinen met een of meerdere van deze aspecten te maken hebben van elkaar kunnen leren;
- We streven naar een certificaat voor bedrijven en instellingen die zich op het gebied van interculturele competentie verdienstelijk maken; dergelijke activiteiten zullen we actief ondersteunen.

6.9 Cultuur en sport

Hoofddoelstelling:

- Ons doel is het bevorderen van interculturele ontmoetingen met behulp van speciale activiteiten en projecten op het vlak van cultuur, kunst, muziek en sport. De genoemde activiteiten moeten ertoe bijdragen dat EEN IEDER op gelijkwaardige wijze kan deelhebben aan dergelijke activiteiten. Daarnaast dragen ze bij aan de totstandkoming van een concrete uitwisseling en dialoog tussen de diverse deelnemers.

Subdoelstellingen:

- We stellen ons ten doel met concrete maatregelen tot de interculturele en interreligieuze dialoog in de samenleving bij te dragen. Daarnaast willen we aan de hand van onderwijsactiviteiten op het gebied van cultuur, kunst en muziek evenals sportlessen sceptis en vooroordelen over en weer verminderen, tolerantie en wederzijds respect bevorderen en discriminatie tegengaan;

- Het integratiepotentieel van sport, kunst, muziek en andere culturele ontplooiingsmogelijkheden moet worden vergroot, eventuele drempels die de deelname aan dergelijke activiteiten bemoeilijken moeten worden geslecht en het bestaande aanbod dient verder te worden verbeterd;
- Er moeten in toenemende mate gelegenheden, ontmoetingsplaatsen en activiteiten komen, waar mensen ongedwongen met elkaar kunnen kennismaken, waar ruimte is voor uitwisseling en dialoog en waar taal geen barrière vormt;
- Bestaande netwerken van partners uit de sectoren cultuur en sport, maar ook daarbuiten, moeten geoptimaliseerd worden;
- We ondersteunen internationale ontmoetingen, jeugduitwisseling en contacten met partnersteden (jumelages).

6.10 PR & voorlichting

Hoofddoelstelling:

- Ons doel is in het kader van publieke debatten maar ook meer algemeen in de media
- – binnen onze mogelijkheden – een reëler beeld te creëren van de werkelijkheid van het dagelijks leven van migranten in onze samenleving. Het is van belang in het bijzonder de aandacht te vestigen op succesverhalen van integratie door deze actief naar buiten toe te communiceren. Stigmatisering en discriminatie worden niet getolereerd.

Subdoelstellingen:

- Er moet regelmatig aandacht zijn voor thema's en vragen op het gebied van migratie en integratie evenals succesvoorbeelden uit de integratiepraktijk. Die aandacht moet door gerichte communicatieactiviteiten gegenereerd worden. Het gaat erom dat alle burgers en media toegang krijgen tot informatie over deze thematiek;
- Voor het wegnemen van vooroordelen ten aanzien van migranten dient gericht gebruik te worden gemaakt van instrumenten op het gebied van PR & voorlichting;
- Het besef hoe groot de verantwoordelijkheid en de invloed van de media op de beeldvorming over migratie en integratie zijn, moet beter worden verankerd;
- Wanneer er sprake is van subtiele stigmatisering en discriminatie van migranten in het publieke debat, moet hier expliciet op worden gewezen, dit kan niet getolereerd worden. Alleen zo kan het bewustzijn hiervoor groeien;
- We willen het internationale en meertalige onderwijsaanbod versterken;
- We willen meer informatiemateriaal in verschillende talen beschikbaar stellen;
- We willen dat Münster zich over de gehele linie als een internationale en interculturele stad profileert.

Bijlage: Gesprekspartners + deelnemers aan bijeenkomsten

Atalan, Ali	Die Linke Ratsherr
Bergner, Anika	SPD Ratsfrau
Berndt, Heike	Bildungsinstitut Münster

Blankenstein, Ursula	UWG
Bolte, Meik	CDU Ratsherr
Borgs, Thomas	Caritasverband für die Stadt Münster e. V.
Bruns, Heinrich	Amt für Grünflächen und Umweltschutz
Charley, Julius Aloysius Daniel	Ausländerbeirat
Chudziak, Hedwig	SPD Ratsfrau
Cohausz, Doris	Lenkungskreis zur Integration von Flüchtlingen in Altbachten
Correa-Flock, Ximena Cecilia Meza	Ausländerbeirat
Czepok, Christine	Amt für Schule und Weiterbildung
Dalhoff, Gabriele	Freundeskreis ausländischer Mitbürger
de Vries, Sandra	Ethnologie in Schule und Erwachsenenbildung e. V.
Demirel, Molla	Kaktus e. V.
Diekel, Heinz	Seniorenvertretung Münster
Eder, Thomas	Polizeipräsidium Münster
Eisenack, Ulrich	FDP Ratsherr
Gelim, Ismail	Islamische Gemeinschaft
Gericke, Erika	CDU Fraktion BV Münster-Mitte
Gernert, Marlis	Kontaktkreis für Flüchtlinge
Giehmann, Georg	Werkstatt für Bildung und Kultur
Goerke, Erwin	Personal- und Organisationsamt
Grenda, Siegfried	Bezirksvorsteher BV Münster-Ost
Gummersbach, Hans-Werner Dr.	Amt für Schule und Weiterbildung
Günnewig, Matthias	Wirtschaftsförderung Münster GmbH
Hakenes, Anne	SPD Ratsfrau
Halberstadt, Richard-Michael	CDU Ratsherr Vorsitzender der Kommission zur Unterbringung von Aussiedlern, Asylbewerbern und ausländischen Flüchtlingen Standesamt
Hanhart, Doris	
Häseker-Quicken, Elisabeth	AK Partnerschaftliche Integration der CDU
Hasenjürgen, Brigitte	Die Grünen Ratsfrau
Hasenkamp, Patrick	Abfallwirtschaftsbetriebe
Heitkämper, Thomas	Informations- und Medienzentrum für Ausländer und Spätaussiedler
Hellmann, Irmgard	Ethnologie in Schule und Erwachsenenbildung e. V.

Herdese, Birgit	Amt für Kinder, Jugendliche und Familien
Hippchen, Alexandra	Deutsch-Persische Kulturbrücke "Poll"
Hitze, Helga	Seniorenvertretung Münster
Hochwald, Monika	Standesamt
Hopmann, Marianne	SPD Ratsfrau
Isernhinke, Marlies	Gemeinnützige Gesellschaft zur Unterstützung Asylsuchender e. V.
Jostameling, Susanne	Koordinierungsstelle für Migration und Interkulturelle Angelegenheiten
Kabanda, Medard	Afrika Kooperative e. V.
Kerkau, Nina	WWU Münster, Fachbereich Ethnologie
Klein, Wolfgang	FDP Ratsherr
Klein-Reid, Barbara	Caritasverband für Diözese Münster e. V.
Klocke-Daffa, Sabine Dr.	WWU Münster, Fachbereich Ethnologie
Kocaman, Seval	Bürgermedienzentrum Bennohaus
Köhnke, Jochen	Dezernent für Migration und Interkulturelle Angelegenheiten
Kollmann, Thomas	Begegnungszentrum Sprickmannstraße e. V.
Kötter, Christian	Integrationsbeauftragter der Bezirksregierung Münster
Kreft-Kettermann, Helga Dr.	Amt für Stadtentwicklung, Stadtplanung, Verkehrsplanung
Krüger, Beate	Diakonisches Werk Münster e. V., Evangelische Beratungsdienste
Krüger-Potratz, Marianne Prof. Dr.	Fachbereich Interkulturelle Pädagogik, WWU Münster
Kupferschmidt, Jürgen	Amt des Rates und des Oberbürgermeisters
Laqueur, Gudrun	Evangelische Studierenden Gemeinde
Lassmann, Rolf	SPD Fraktion BV Münster Südost
Leskow, Rainer	Amt für Wohnungswesen
Löwen, Katharina	Landmannschaft der Deutschen aus Russland
Lux, Eva-Maria	Bischöfliches Generalvikariat
Marinos, Sypros	Vorsitzender des Ausländerbeirates
Mashkooi, Karim	Gesundheitsamt
Möller, Roswitha	Bund der Vertriebenen
Motel, Lars	Westfälische Schule für Musik
Nägeler, Pilar Garcia	Spanisches Zentrum
Nees, Heike	Amt für Kinder, Jugendliche und Familien

Neubert, Karl-Heinz	Schulleiter der Geistschule
Nicklas, Andreas	CDU Ratsherr
Nover, Stephan	Koordinierungsstelle für Migration und Interkulturelle Angelegenheiten
Onu, Chigozie Ernest	Ausländerbeirat
Oramus, Katharina	DRK Kreisverband Münster
Paal, Thomas	Stadtrat, Beigeordneter für Soziales, Integration, Gesundheit, Umwelt- und Verbraucherschutz
Parameswaran, Parajasingam	Ausländerbeirat, Tamilischer Kultur- und Sportverein Münster e. V.
Peirick, Heike	KSHG
Popovic, Pero	Kroatische Mission
Rasche, Monika	Stadtbücherei
Rassouli-Leßmann, Farnia	Bahai Gemeinde
Reckfort, Andrea	Frauenbüro
Regenitter, Gabriele	Amt für Wohnungswesen
Ridder, Monika	Bundesamt für Migration und Flüchtlinge
Riemers, Gunter	Stadtbücherei
Robbers, Thomas Dr.	Wirtschaftsförderung Münster GmbH
Rommé, Barbara Dr.	Stadtmuseum
Rossel, Rudolf	Fürstenbergschule
Rothert, Dirk	Abfallwirtschaftsbetriebe
Saber, Deler	Ausländerbeirat
Samar, Salid	Deutsch-Persische Kulturbrücke "Poll"
Schiek, Joachim	Presseamt
Schindler, Ulrich	DRK Kreisverband Münster, Arbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege
Schirwitz, Bernd	Sportamt
Schlumm, Hans-Joachim	Amt für Ausländerangelegenheiten
Schmidt-Ehmcke, Christoph	Pfarrer im Ruhestand
Scholten, Marion	Ethnologie in Schule und Erwachsenenbildung e. V.
Schukalla, Kajo Dr.	Gesellschaft für bedrohte Völker
Schuller, Monika	Sozialdienst für Flüchtlinge im Sozialamt
Schwarte, Dagmar Dr.	Gesundheitsamt
Schwering, Marie-Luise	Sozialamt

Seven, Soayip	Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion e. V. (DITIB)
Sobral, Anna	Centro Español Münster
Solisch, Elisabeth	Caritasverband für die Stadt Münster e. V.
Sommer, Joachim	Die Brücke, WWU Münster
Spangenberg, Claudia	Handwerkskammer Bildungszentrum Münster
Spöhle, Monika	Uppenbergschule
Steinbring, Philipp	Amnesty International
Stoldt, Reimer	Amt für Grünflächen und Umweltschutz
Teigeler, Josef	Gemeinnützige Wohnungsgesellschaft Nordwestdeutschland GmbH
Terfort, Andrea	Personal- und Organisationsamt
Thielemann-Dyballa, Ursula	Diakonisches Werk Münster e. V., Evangelische Beratungsdienste
Tsakalidis, Georgios Dr.	Ausländerbeirat
Voigt, Claudius	Gemeinnützige Gesellschaft zur Unterstützung Asylsuchender e. V.
Vrbanec, Angela	Kinderhauser Arbeitsloseninitiative e. V.
Weidenfeller, Renate	SPD Arbeitskreis
Wiese, Dietmar	Stadtsporbund
Wild, Larisa	Landmannschaft der Deutschen aus Russland
Willamowski, Michael	Sozialamt
Wypyrczyk, Lothar	VdijB e. V
Yesilyaprak, Ahmet	Ausländerbeirat